

Warszawa, 11 maja 2022 r.

MINISTER
SPRAWIEDLIWOŚCI

DLPK-I.053.11.2021

Pan

dr hab. Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo z dnia 3 grudnia 2021 r. znak IX.517.3085.2016.MK, w sprawie podjęcia inicjatywy legislacyjnej mającej na celu rozszerzenie obowiązku uczestnictwa sprawców przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie w programach korekcyjno-edukacyjnych ukierunkowanych na eliminację zachowań przemocowych, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Prezentowany przez Pana Rzecznika postulat legislacyjny przyjęcia jako zasady kierowania wszystkich sprawców przemocy w rodzinie do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych poprzez wprowadzenie obligatoryjności nakładania przez sąd obowiązku uczestnictwa w tych programach przez sprawców, w przypadku których stosowane są zarówno środki probacyjne jak i wobec sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania, budzi wątpliwości.

Z obowiązujących aktualnie przepisów wynika, że przy warunkowym umorzeniu postępowania oraz orzekając karę ograniczenia wolności lub środek karny, sąd może zobowiązać sprawcę do spełnienia wymienionych w art. 72 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2021 r. poz. 2345 z późn.zm.) dalej jako „k.k.” nakazów lub zakazów, w tym do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 67 § 3 k.k., art. 35 § 4 k.k., art. 72 § 1 pkt 6b k.k.). Natomiast zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności sąd zobowiązuje sprawcę do spełnienia wymienionych w art. 72 § 1 k.k. nakazów lub zakazów, w tym do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (art. 72 § 1 pkt 6b k.k.).

Z treści powołanych przepisów wynika, że obligatoryjność i fakultatywność orzeczenia przez sąd m.in. obowiązku uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-

edukacyjnych ustawodawca uzależnił od stopnia surowości stosowanych wobec sprawcy kar i środków karanych lub probacyjnych, w przypadku łagodniejszych środków dając sądowi możliwość wyboru, a w przypadku surowszych obligując sąd do nałożenia określonych obowiązków, a zatem adekwatnie do wymogów wynikających z treści art. 53 k.k.

Co istotne oddziaływania korekcyjno-edukacyjne to oddziaływania o charakterze wychowawczym, readaptacyjnym, mającym na celu wytworzenie u sprawcy przemocy postaw prospołecznych. Ich istotą jest podjęcie wielu działań edukacyjnych i socjalizacyjnych, ukierunkowanych na zmianę postawy sprawcy przez organizowanie jego aktywności w kierunku dostrzeżenia przez niego swoich problemów oraz wyzwolenia w nim chęci ich rozwiązania, w szczególności, gdy dotyczą one wpływających na niego czynników kryminogennych.

Obowiązek przygotowania i realizacji takich oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie został wprowadzony przez art. 10 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249), dalej jako „u.p.p.r.”. Ich celem jest: powstrzymanie osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem przemocy; rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie; kształtowanie umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie; uznanie przez osobę stosującą przemoc w rodzinie swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy; zdobycie i poszerzenie wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie; zdobycie umiejętności komunikowania się i rozwiązywania konfliktów w rodzinie bez stosowania przemocy.

Z kolei art. 5 u.p.p.r. zawiera delegację ustawową dla ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, do określenia w drodze rozporządzenia, przy uwzględnieniu skuteczności oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, między innymi szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie. Na podstawie wskazanego przepisu wydane zostało w dniu 22 lutego 2011 r. przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej rozporządzenie w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz.U. z 2011 r. Nr 50, poz. 259).

Przedmiotowy akt wykonawczy w § 5 przewiduje, że oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie są kierowane w szczególności do:

- 1) osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych;
- 2) osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii leczenia uzależnienia od alkoholu lub narkotyków, lub innych środków odurzających, substancji psychotropowych albo środków zastępczych, dla których oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;
- 3) osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

Nie budzi wątpliwości, że powyższe regulacje nie ograniczają udziału w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych tylko do osób skazanych w postępowaniu karnym, ale pozwalają na udział w nich także innych osób stosujących przemoc w rodzinie.

Z kolei odnośnie do obowiązujących regulacji *Kodeksu karnego* trzeba także zwrócić uwagę, że uczestnictwo w programach korekcyjno-edukacyjnych jest jednym z wielu obowiązków, jakie można nałożyć na sprawcę przestępstwa, wobec którego zastosowano zawieszenie wykonanie orzeczonej kary. Wobec sprawcy przemocy w rodzinie skuteczne mogą być także inne przewidziane w art. 72 § 1 k.k. obowiązki tj.: powstrzymanie się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających (pkt 5), poddanie się terapii uzależnień (pkt 6), poddanie się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji (pkt 6a), powstrzymanie się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (pkt 7a), opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (pkt 7b). Podkreślić należy, że zgodnie z brzmieniem powołanego przepisu sąd, zawieszając wykonanie kary, jest zobligowany do orzeczenia przynajmniej jednego z wymienionych obowiązków. Ponadto nałożenie omawianego obowiązku nie wymaga zgody oskarżonego, jak ma to miejsce – w myśl art. 74 § 1 k.k. – w przypadku obowiązków wymienionych w art. 72 § 1 pkt 6 i 6a k.k. (w zakresie poddania się terapii uzależnień czy psychoterapii lub psychoedukacji).

Ponadto mając na względzie, że zobowiązanie do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dotyczy wrażliwych kwestii podstawowych praw i wolności człowieka wydaje się, że sąd powinien korzystać z tego obowiązku probacyjnego wyłącznie wtedy, gdy jego orzeczenie pozostaje w związku z celem warunkowego zawieszenia

wykonania kary, tj. służy temu, aby sprawca nie popełnił ponownie przestępstwa (*por. A. Grześkowiak (red.), K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, 2021, Komentarz do art. 72, teza II.7*).

Należy także podkreślić, że propozycja nałożenia na sąd nowych zadań, które będą polegały na czynieniu w przypadku wszystkich sprawców przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie dodatkowych ustaleń umożliwiających nałożenie na takich sprawców obowiązku uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych (m.in. wyboru ich rodzaju, czasookresu i miejsca odbywania) niewątpliwie będzie miało wpływ na wydłużenie czasu trwania takich postępowań i będzie skutkowało niejednokrotnie brakiem możliwości podjęcia stosownych działań we właściwym terminie, zgodnym z intencją ustawodawcy.

Dodatkowo trzeba mieć na względzie, że proponowana zmiana przepisów, z racji przesłanek podmiotowych osób, które mogą być uczestnikami programów korekcyjno-edukacyjnych, wbrew oczekiwaniom Pana Rzecznika nie będzie miała zastosowania wobec wszystkich skazanych sprawców przemocy w rodzinie. Jak bowiem wynika z analizy powołanej w piśmie Pana Rzecznika „*Diagnozy dotyczącej osób stosujących przemoc w rodzinie (...)*” odsetek badanych, którzy wskazali alkohol jako powód swoich zachowań agresywnych wynosił 42%, a odsetek badanych, u których kiedykolwiek rozpoznano chorobę alkoholową wynosił 46%. Wobec 69% biorących udział w badaniach sądy orzekły nakaz powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub innych środków psychoaktywnych. Przytoczone dane pozwalają więc domniemać, że pierwotny problem osób stosujących przemoc to uzależnienia, zwłaszcza od alkoholu. Pamiętać także trzeba, że zgodnie z wymogami programów korekcyjno-edukacyjnych nie mogą brać w nich udziału osoby uzależnione od alkoholu lub środków psychotropowych. Z tych względów uświadomienie przez sprawcę przemocy szkodliwości podejmowanych przez niego działań przemocowych w wyniku udziału w programie korekcyjno-edukacyjnym powinno być poprzedzone jego rezygnacją z uzależnień.

Z kolei sytuacja osób karanych najsurowiej, tj. na karę pozbawienia wolności, jest wbrew obawom Pana Rzecznika, najbardziej obiecująca. Odizolowanie sprawców od dostępu do używek wywołuje u nich zachowania wymagające działań terapeutycznych, którym chętnie się wówczas poddają. Także obowiązujące przepisy umożliwiają stosowanie różnych terapii w zakładach karnych, np. art. 96 § 1 k.k.w. który przewiduje odbywanie kary w systemie terapeutycznym m.in. przez skazanych uzależnionych od alkoholu albo innych środków odurzających lub psychotropowych.

Dodatkowo pragnę wskazać, że w opracowanym w Ministerstwie Sprawiedliwości projekcie ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (UD297), dalej: „projekt ustawy”, zaprojektowane zostały przepisy, które mogą istotnie wpłynąć na podejmowanie przez osoby stosujące przemoc w rodzinie odpowiednich działań terapeutycznych, w tym udziału tych osób w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

W projekcie ustawy przewidziana została regulacja (dodany przepis art. 11a² w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2021 r. poz. 1249), dalej: u.p.p.r.), umożliwiająca zmianę lub uchylene postanowienia sądu wydanego w sprawie z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (postanowienia zobowiązującego osobę stosującą przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazującego zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazującego kontaktowania się z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie, zakazującego zbliżania się do tej osoby lub zakazującego wstępu i przebywania w określonych miejscach, tj. szkoły, placówki oświatowo-wychowawcze, obiekty sportowe, miejsce pracy). Zgodnie z tym unormowaniem, jedną z istotnych okoliczności dotyczących osoby stosującej przemoc w rodzinie, ocenianą przez sąd rozstrzygający taki wniosek, jest podjęcie przez osobę stosującą przemoc odpowiednich działań terapeutycznych, w tym w ramach współpracy w toku procedury „Niebieskie Karty” (udział w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc w rodzinie lub programie psychologiczno-terapeutycznym dla osób stosujących przemoc w rodzinie oraz efekty tego uczestnictwa). Powyższe rozwiązanie ma na celu oddziaływanie profilaktyczne na osoby stosujące przemoc w rodzinie i uświadomienie im znaczenie podjęcia odpowiednich terapii.

Reasumując, sygnalizowany problem wymaga dalszych analiz, a mając na uwadze wyżej przedstawione okoliczności jego rozwiązania nie sposób upatrywać w proponowanych zmianach legislacyjnych. Wobec powyższego brak jest podstaw do wprowadzenia postulowanych przez Pana Rzecznika rozwiązań legislacyjnych, pozwalających na rozszerzenie stosowania obowiązku uczestnictwa wszystkich sprawców przemocy wobec kobiet i przemocy w rodzinie w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych.

Z wyrazami szacunku

z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości

Marcin Romanowski

Podsekretarz Stanu

/podpisano elektronicznie/